

ARVYDAS PACEVICIUS

BAZILIJONŲ, MIŠIONIERIŲ IR PIJORŲ KNYGŲ RINKINIAI LIETUVOJE 1800—1839 m.: ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS BANDYMAS

Lietuvos katalikų ir unitų (bazilijonų) vienuolynų bibliotekose bei knygynuose XVII — pirmojoje XIX a. pusėje buvo sukaupti gausūs ir vertingi knygų rinkiniai. Juos, pradėdant pirmąją vienuolynų likvidacijos bangą po 1831 metų sukilimo, pamažu perėmė kitos religinės ir pasaulietinės institucijos bei privatūs asmenys; daug knygų kartu su Vilniaus viešosios bibliotekos fondais 1915 m. buvo išvežta į Rusiją.

Paskutinė gija, vienuolynė laikomų knygų dėka siejusi mus su senąja (baroko ar net viduramžių) kultūra, nutrūko 1940 m., likvidavus Kretingos bernardinų vienuolyno biblioteką. Tai buvo „bene paskutinioji tų Lietuvos bibliotekų, kurias amžiais buvo vienuolynuose saugojamos ir kurios, XIX a. vienuolynus išnaikinus, žymiausia dalimi buvo išgrobstytos likvidatorių ir maža dalis pateko po 1863 m. į Vilniaus viešąją biblioteką“¹. Mums rūpi ne tik knygų rinkinių likimas, bet ir tai, koks buvo jų vaidmuo konkrečioje kultūrinėje situacijoje. Bet prieš pradėdant aiškintis šį klausimą, iškyla senųjų knygų rinkinių rekonstrukcijos problema.

Lietuvos bazilijonų, misionierių ir pijorų knygų rinkiniai koncentruoti tyrinėjimo dar nesulaukė. Kiek plačiau bibliotekų vaidmenį bazilijonų vienuolijos religinėje praktikoje ir kultūrinėje veikloje yra aptarusi M. Pidlypczak-Majerovič².

Fragmentiškų žinių apie aptariamų vienuolynų knygų rinkinius XIX a. pateikė J. Lelevelis³. Taiklūs bibliografo, bibliotekininko ir istoriko pastebėjimai apie misionierių, pijorų ir kitų vienuolynų bibliotekų organizavimą, asmenis, susijusius su jų veikla, labai reikšmingi bibliotekų istorijos tyrinėtojui.

F. Radziševskio⁴ surinkti istoriniai statistiniai duomenys tikslintini; šio autoriaus pateikta nepagrįsta archyviniais šaltiniais informacija rėmėsi vėlesne istoriografija.

Tendencinga faktų interpretacija išsiskiria M. B. Topolskos monogra-

¹ Biržiška V. Kretingos vienuolyno biblioteka // Bibliografijos žinios. 1929. Nr. 4. P. 107.

² Pidlypczak-Majerowicz M. Bazylianie w Koronie i na Litwie. Szkoły i ksiązki w działalności zakonu. Warszawa, Wrocław, 1986. S. 143—168. Plg.: Tyszkowski K. Biblioteka bazylianow we Lwowie // Siłwa Rerum. 1927. T. 3, z. 3. S. 47—48.

³ Lelewel J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wilno, 1928. S. 110—111; 137—138; 157—158. Plg.: Lelewel J. Dzieje bibliotek / Pomnożone przypiskami E. Rykaczewskiego. Poznań, 1868. S. 201—237.

⁴ Radzišewski F. Wiadomose historyczno statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych. Krakow, 1875. S. 12; 16; 33; 38—40; 58; 62; 72; 80; 111—115.

fija⁵, kur autorė, išeidama už chronologinių rėmų, trumpai aptarė ir XIX a. vienuolynų bibliotekas. Kiti lenkų autoriai⁶, pretenduojantys į Lietuvos, bent jau Vilniaus, bibliotekų istorijos tyrinėjimą, naujais duomenimis ar koncepcijomis mūsų nagrinėjamos temos nepapildė.

Vienuolynų bibliotekų rekonstrukcijos metodikos prasme pažymėtini H. D. Vojtyskos ir J. Trypučkos, o metodologijos — B. Kaminskos-Cubalos ir B. Bienkovskos straipsniai⁷.

Iš lietuvių autorių bene pirmasis bazilijonų ir pijorų bibliotekas paminėjo M. Valančius, pateikdamas ir knygų skaičių jų „knygynčiose“⁸.

L. Vladimirovą domino ankstesnis laikotarpis, nors, aptariant vienuolynų bibliotekas, buvo remiamasi ir XIX a. pirmosios pusės archyviniais šaltiniais⁹. Vienuolynų bibliotekas yra trumpai apžvelgęs N. Feigelmanas¹⁰, o jų katalogus — J. Lebedys¹¹.

Plačiausiai vienuolynų mokyklų bibliotekų fondų tematiką ir turinį atskleidė M. Lukšienė¹², F. Radziševskio istorinę statistiką papildydama Centrinio valstybinio istorijos archyvo Lentograde medžiaga.

Pagrindiniai šaltiniai aptariama tema — vizitaciniai vienuolynų aprašymai¹³ ir jų metu sudaryti inventoriniai turto sąrašai. Jie periodiškai

⁵ Topolska M. Czytelnik i książka w Wielkim Księstwie Litewskim w dobie Renesansu i Baroku. Wrocław, 1984. S. 190—195.

⁶ Stolzman M. Księgozbiory Wilenskie w okresie międzypowstaniowym (1831—1863) // Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej. 1980. R. XXX. Nr. 1/2. S. 87—101.

⁷ Wojtyska H. D. Czytelnictwo i biblioteki u kanoników regularnych lateranckich kongregacji Bożego Ciała (XV—XVIII w.) // Kanonicy regularni Lateranscy w Polsce. Kraków, 1975. S. 51—73; Trypućko J. Proba rekonstrukcji biblioteki kolegium jezuickiego w Braniewie, wywiezionej w r. 1626 do Szwecji // Dawna książka i kultura / Materiały międzynarodowej sesji naukowej z okazji pięćsetlecia sużutki drukarskiej w Polsce. Wrocław, 1975. S. 207—221; Kaminska-Czubala B. Analiza semiotyčna w badaniach nad księgozbiorami historycznymi // Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego / Prace historyczno-literackie. Kraków. 1989. z. 74. S. 109—120; Bienkowska B. Metody bibliologiczne w badaniach dziejow nauki // Kwartalnik Historyczny. 1989. Nr. 2. S. 331—342.

⁸ Valančius M. Zemačių vyskupystė. V., 1972. P. 310—311; 315—316.

⁹ Vladimirovas L. Vienuolynų ir bažnyčių bibliotekos Lietuvoje (iki 1800 m.) // Knygotyra. 1970. T. 1(8). P. 93—113.

¹⁰ Feigelmanas V. Lietuvos inkunabulai. V., 1975. P. 395—407.

¹¹ Lebedys J. Lietuvių kalba XVII—XVIII a. viešajame gyvenime. V., 1976. P. 89—120.

¹² Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje // Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai. 1966. T. 5. P. 109—139.

¹³ Akta wizytykij klasztorow unickich 1802—1820 roku // Centrinis valstybinis istorijos archyvas (toliau — CVIA). F. 604. Ap. 9. B. 119; Wizyty klasztorow [...] Dyeceyji Zmudzkiej z Roku 1820 // Ten pat. F. 669. Ap. 2. B. 224; Wizyty za rok 1820—1828 Dekanatu Wilenskiego [...] Pobojskiego [...] Ośmianskiego // Ten pat. F. 694. Ap. 1. B. 3670; Wizyty klasztorow Wilenskich za rok 1830 // Ten pat. F. 694. Ap. 1. B. 3777; Wiadomość o klasztorze zakonu Śo Bazylego W^o Wilenskim [...] Roku 1823 // Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau — MAB RS). F. 41. B. 83; Inwentarz klasztoru Wilenskiego XX. Bazyljanow [...] w roku 1837 [...] sporządzony // MAB RS. F. 41. B. 220; Opisanie domu Wilenskiego XX. Misjonarzew w Monte Salvatoris 1804 r. [...] uczynione // Ten pat. F. 273. B. 312; Wizyta Jeneralna Kosciola Parafialnego Kraslawskiego [...] uczyniona w R. 1820 // Ten pat. F. 273. B. 306; Wizyta seminarium swieckiego kleru [...] na gorze Zbawiciela u XX. Misjonarzew 1828 r. // Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau — BUB RS). F. 57—B 53. B. 1.

kartojasi, ir įvairių metų duomenų apie bibliotekas (knygų skaičių, tematiką) lyginimas leidžia daryti tam tikras išvadas apie fondų dinamiką ir lektūros srautą. Itin vertingos vizitatorių, pavyzdžiui, M. Herburto, rekomendacijos bibliotekų tvarkymo klausimu, patalpų aprašymai¹⁴, taip pat įsigytų knygų sąrašai*.

Carinės administracijos sudaryti uždarytų vienuolynų knygų sąrašai¹⁵ jau tik iš dalies atspindi senųjų (istorinių) bibliotekų fondus, nes knygos buvo grobstomos. Jie reikšmingi dėl kruopščiai sudaryto knygų aprašo.

Iki šiol rastas tik Vilniaus bazilijonų bibliotekos katalogas¹⁶. Iš aukščiau aptartų šaltinių nustatyta, kad juos turėjo ir pijorai bei misionieriai. Specifiniams šaltiniams priskirtume E. Tiškevičiaus surinktas ir nepanaudotas straipsnyje¹⁷ žinias apie vienuolynų bibliotekas¹⁸, Vilniaus bazilijonų spaustuvs knygu, parduodamų varžytynėse, sąrašus¹⁹, Juzefo Bielinsko pastabas apie XIX a. bibliotekas²⁰.

Straipsnyje nagrinėjami veiksniai, nulėmę minimų vienuolių bibliotekų formavimąsi ir funkcionavimą, tikslinami statistiniai duomenys, apibūdinamas bibliotekų organizavimas (patalpos, fondų klasifikavimas ir dinamika, komplektavimo šaltiniai). Knygų rinkiniai charakterizuojami bendriausia prasme, kiek plačiau aptariant Vilniaus bazilijonų vienuolyno bibliotekos ir knygyno fondus.

Etnografinė Lietuva griežtai neskiriama nuo buvusios LDK teritorijos, nes vienuolių provincijos dažnai nesutapdavo su valstybių ir kraštų ribomis. 1839 metai žymi stačiatikių ir katalikų bažnytinės unijos, taip pat bazilijonų vienuolijos panaikinimą bei plataus carizmo puolimo prieš Lietuvos katalikų bažnyčią pradžią (1844 m. Vilniaus katalikų

¹⁴ Uwagi wizytatorskie nad klasztorzem, kaplicą, funduszem i zgromadzeniem XX. Pijarow Wilenskich 1828 r. // CVIA. F. 604. Ap. 1. B. 6839.

* Įsigytų knygų sąrašai pateikiami vizitaciniuose aprašymuose — žr. 13 išnašą.

¹⁵ Литовская православная консистория. Опись церковного [...] имущества Боруцкого православного монастыря [...] в 23 день марта 1853 г. // CVIA. F. 605. Ap. 8. B. 1345.

Каталог книгам по части духовой составленный комитетом распределения помонастырских библиотек [...] в Минске 1841 г. // VUB RS. F. 3. B. 165.

Реестр наличным книгам и вещам бывшего Щучинского пиарского монастыря 1855 г. 16 февраля // VUB RS. F. 3. B. 154.

Опись книгам взятым из библиотеки Боруцкого монастыря инспектором Литовской семинарии в 1865 г. // VUB RS. F. 3. B. 248.

Каталог книгам предложенным для публичной библиотеки установленный комитетом для распределения помонастырских библиотек города Минска 1841 г. // MAB RS. F. 22. B. 29.

¹⁶ Vilniaus bazilijonų vienuolyno bibliotekos katalogas, 1823 m. // MAB RS. F. 9. B. 3511.

¹⁷ Wiadomosc historyczna o zgromadzeniach i fundacyach męskich i żeńskich rzymsko-katolickich klasztorow w dyecezyi Wilenskiej / Odbitek z Teki Wilenskiej. Wilno. 1858.

¹⁸ E. Tiškevičiaus surinktos žinios apie vienuolynus // MAB RS. F. 18. B. 187.

¹⁹ Виленский Св. Троицкий монастырь. Дело о подчинении Типографии монастырю и о продаже оной и книг. Начато в 1835, окончено в 1847 г. // CVIA. F. 1178. Ap. 1. B. 48.

²⁰ Prywatne biblioteki na Litwie obecnie nie istniejące // MAB RS. F. 82. B. 861.

Dvasinė akademija perkeliama į Peterburgą, ir prasideda antroji katalikų vienuolynų likvidavimo banga).

Svarbiausias straispnieciskasis tikslas — remiantis archyviniais šaltiniais nustatyti, ar aptariamam laikotarpiui vienuolynų bibliotekos buvo virtusios „užmirštais senų knygų sandėliais“²¹, išsiaiškinti pagrindines jų knygų fondų dinamikos tendencijas ir nubrėžti gaires tolesniam bibliografiniam, tipografiniam ir provenienciniam knygų rinkinių tyrinėjimui.

Bazilijonų, misionierių ir pijorų vienuolynų knygų rinkinių dydį ir pobūdį lėmė įvairios vidinės (regulos, institucijų pobūdis) ir išorinės (fundatorių programos, knygų rinka) vienuolynų organizacijos aplinkybės.

Pagrindiniai bibliotekų organizavimo principai ir funkcijos buvo apibrėžti vienuolynų reglose²². Nuostatai buvo vykdomi atsižvelgiant į konkretaus vienuolyno pobūdį ir poreikius. Pavyzdžiui, bazilijonų vienuolijos bibliotekų organizavimas buvo panašus į jėzuitų (3 punktai, susiję su bibliotekomis, identiški jėzuitų regulai, 8 šiek tiek skyrėsi²³), t. y. jos skirstomos į vienuolyno pagrindinę ir specializuotas (kolegijų ar seminarijų, noviciatų, studijų, misijų, spaustuvių parankines) bibliotekas*.

Negalima pamiršti ir specifinės unitų bažnyčios misijos Rytų Europoje. Šios vienuolijos kultūrinėje ir religinėje praktinėje veikloje knyga atliko labai svarbų vaidmenį²⁴.

Misionieriai, neturėję Lietuvos provincijos, tradiciškai buvo susiję su Prancūzija** (tuo aiškintinas ir didelis knygų prancūzų kalba skaičius jų vienuolynuose***), tačiau mokymo procesas seminarijose bei fondatorių ir mecenatų, ypač Pliaterių, programos vertė taikytis prie vietos sąlygų, komplektuoti labai įvairią literatūrą****.

Pijorų vienuoliai*****, pirmieji Lietuvoje pradėję mokyti savo kolegijose fizikos, geografijos, istorijos, kalbų, be tradicinės ir kitose vienuolijose populiarios religinės literatūros, komplektavo naujųjų „sekuliarizuotą“ mokslų veikalus, vadovėlius.

Visos trys vienuolijos turėjo spaustuves, o tai tiesiogiai (privalomojo

21 Vladimirovas L. Vienuolynų ir bažnyčių bibliotekos Lietuvoje P. 110.

22 Ten pat. P. 96.

23 Pidlypczak-Majerowicz M. Bazylianie w Koronie i na Litwie... S. 147—148. Plg.: Grzebień L. Organizacja bibliotek jezueickich w Polsce od XVI do XVIII wieku // Archiwa, Biblioteki i Muzea Koscielne. 1975. T. 30. S. 223—278.

* XIX a. pirmame ketvirtyje Lietuvos bazilijonų provincijoje buvo 38 vienuolynai (Lietuvos-Vilniaus gubernijoje — 6, Minsko — 12, Gardino — 18). Gardino ir Trakų vienuolynai buvo abatijos; prie Torokanų ir Bytenio vienuolynų veikė lotynų kalbos ir dogmatinės teologijos, Zirovicų — spekuliatyvinės teologijos studijos; Laurišavo ir Vilniaus — diecezinės seminarijos (Seminarium Pontificum) — žr.: Pisma i raporty o klasztorach Bazylianskich i bazylianach // CVIA. F. 634. Ap. 3. B. 253. Lap. 4—12.

24 Pidlypczak-Majerowicz M. Bazylianie w Koronie i na Litwie... S. 156.

** Misionieriai į Lietuvą (Vilnių) atvyko iš Prancūzijos, įkurdinti Pliaterių fundacija; vienuolynus dar turėjo Kraslave, Smilovičiuose, Lyskove, Glinciškyje ir kt.

*** Misionierių ir pijorų bibliotekos apibūdinimas kaip itin gerai aprūpintos literatūra prancūzų kalba („belles lettres“). — Leleweł J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2... S. 112.

**** Viena iš Pliaterių sąlygų įkurdinti misionierius lūkštėje — mokyti latvių kalbos 5 klierikus. — VUB.RS.: F. 57—B53. B. 3. Lap. 26.

***** Vienuolynai su funkcionavusiomis kolegijomis buvo įsteigti Vilniuje, Sėučiuene, Liubiešave, taip pat Ukmergėje, Lydoje, Panevėžyje, Raseiniuose ir kt.

egzemplioriaus. teisė) ir netiesiogiai (pažintis su knygų rinka, knygų mainai) lėmė ir bibliotekų funkcionavimą. Vien Vroclavo „Ossolineumo“ bibliotekoje šiuo metu yra 15 Vilniaus bazilijonų spaustuvės leidinių, atsidūrusių čia daugiausia iš Lenkijos bazilijonų provincijos vienuolynų²⁵. Akivaizdu, kad tuo pačiu būdu Lietuvoje plito Počiajevo, Supraslio* ar kitų spaustuvių produkcija.

Vilniaus misionierių vienuolyno biblioteka komplektavo diecezinės (vadinamosios misionierių) spaustuvės leidinius²⁶. Pijorų spaustuvės produkcija (po 3 egz. kiekvieno leidinio) buvo perduodama bibliotekai²⁷, o iš pastarosios reikalingos knygos buvo siunčiamos į pijorų kolegijas, pavyzdžiui, Dombrovicų²⁸.

Zinomi XVIII a. pabaigos politiniai įvykiai vienuolynų vidinio gyvenimo iš esmės, bent jau pirmąjį XIX a. ketvirtį, nepakeitė. Tiesa, buvo apriboti ryšiai su motininiais centrais ir generolų rezidencijomis kitose šalyse; vienuolijos pamažu tapo pavaldžios vyskupams. Viena iš carinės valdžios politinės programos, turėjusios kuo plačiau įtraukti vienuolijas į „visuomenei naudingą darbą“, tendencijų buvo labdaringų įstaigų ir mokyklų išlaikymas. 1801 m. tik Lietuvos gubernijoje buvo 20 reformuotų, pasauliečiams skirtų vidurinio tipo mokyklų, priklausiusių vienuolijoms. 10 iš jų buvo bazilijonų, misionierių ir pijorų žinioje²⁹. Tai irgi turėjo reikšmės vienuolynų komplektuotų knygų tematikai (vadovėliai), nors iki galo išspręsti vienuolyno (pagrindinės) ir mokyklos bibliotekos atskyrimo, taip pat finansavimo šaltinių problemų taip ir nepavyko³⁰.

Apskritai Rusijos imperijai atitekusiame LDK žemėse buvusių vienuolijų padėtis buvo kur kas geresnė negu Austrijoje ir Prūsijoje. Čia iki 1832 m. nebuvo likviduotas nė vienas vienuolynas (išskyrus Vilniaus augustinijonų iškraustymą į Kauną, 1807 m. perdavus jų patalpas Vyriausiajai seminarijai³¹). Prūsijoje vienuolynai buvo uždarinėjami jau XVIII a. paskutinį ketvirtį, o Varšuvos kunigaikštystėje be caro valdininkų pagalbos nemažai vienuolynų likviduota 1819 metais³².

Visi išvardyti veiksniai nulėmė bazilijonų, misionierių ir pijorų knygų fondų didėjimą aptariamu laikotarpiu.

²⁵ Pidlypczak-Majerowicz M. Bazylianie w Koronie i na Litwie... S. 232—248.

* Pastarosios bazėje XVIII a. paskutinį ketvirtį veikė viešoji skaitykla, pirmoji tokio tipo šiame regione. — Ten pat. P. 163; knygyne buvusių išspausdintų knygų skaičius 1796 m. pasiekė 53 447 egzempliorius. — Abramavičius A. Feodalinii žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas. V., 1963. P. 340. Plg.: Inwentarz drukarni Supraslskey // MAB RS. F. 18. B. 160.

²⁶ VUB RS. F. 57— B 53. B. 1. Lap. 56. Byloje, be kita ko, nurodyta vieną egzempliorių perduoti vyskupystės bibliotekai, vieną — asmeniškai vyskupui.

²⁷ MAB RS. F. 151. B. 1366. Lap. 1—3.

²⁸ CVIA. F. 694. Ap. 1. B. 3777. Lap. 425/2.

²⁹ Maksimaitienė O. Panevėžio pijorų mokykla (1727—1832) // Lietuvos TSR MAD. A serija. T. 2(36). 1971. P. 141.

³⁰ Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje... P. 110—114.

³¹ MAB RS. F. 273. B. 1. Lap. 1—4.

³² Lelewel J. Dzieje bibliotek... S. 210. Autorius akcentuoja, kad tai, be kita ko, padaryta siekiant perduoti gausius vienuolynų fondus Varšuvos viešajai bibliotekai.

Pijorų vienuolyno biblioteka Vilniuje buvo kolegijos pastate*, nedidelėje patalpoje: 1828 m. vizitatorius M. Herburtas išreiškė pageidavimą, kad 2 spintos su knygomis (iš viso buvo 8) iš koridoriaus būtų perkeltos į biblioteką³³. Vilniaus misionierių bibliotekos salė turėjo 2 langus³⁴, o bazilijonų — 6. Pastaroji buvo įrengta virš refektoriaus (po juo — spaustuviė ir knygynas), knygos sudėtos šešiose pakabinamose, trylikoje aukštų, dorėninio stiliaus, su kapiteliais ir piliastrais ir penkiose naujose, dar nenudažytose spintose. 1837 m. bibliotekoje buvo imperatoriaus Nikolajaus I gipsinis biustas³⁵. Aptariamų vienuolynų bibliotekos nepasizymėjo Interjero įvairovė. Palyginti su kitomis bibliotekomis**, jis buvo skurdus: fizikos, matematikos, geografijos mokymo priemonės, keletas stalų, kėdžių.

Kitų vienuolynų bibliotekų knygos buvo laikomos specialiai tam pritaikytose celėse (Supraslis, Barūnai)³⁶ ar atskiruose pastatuose (Kraslavas, Lyskovas)³⁷. Spintos dažniausiai buvo stiklinėmis durimis, užrakintamos. Bažnyčios (cerkvės) knygos laikytos atskirai. Daugiausiai jų turėjo bazilijonai. Didžiausios bibliotekos buvo Vilniuje: 1830 m. pijorai turėjo 4 464, misionieriai — 7 359, bazilijonai 1837 m. prieš vienuolyno uždarymą — 6 123 tomus³⁸. Amžiaus pradžioje pasipildžiusios nebereikalingais Vyriausiosios mokyklos dubletais****, taip pat dovanotomis knygomis (į misionierių biblioteką įsiliejo universiteto profesoriaus T. Huzaveckio knygų rinkinys), jos buvo ne ką mažesnės už kitų religinių institucijų bibliotekas*****.

Iš kitų bazilijonų vienuolynų bibliotekų pažymėtina Žirovicų biblioteka: perkelta su seminarija į Vilnių (1845 m.), turėjo 4 600 tomų³⁹. Barūnų biblioteka 1804 m. turėjo 800 tomų³⁹, 1823 m. — 1 055 tomus⁴⁰, Padubysio 1823 m. — 859 tomus⁴¹. Kitų provincijos vienuolynų, neišlaikiusių vidurinio tipo mokyklų, bibliotekos buvo nedidelės*****.

* Kolegija ir vienuolynas buvo priešais šv. Dvasios (dominikonų) bažnyčią, posesijos Nr. 412 ir 414. — Jučas M. Mokslo supasaulietinio pradžia Vilniaus Akademijoje // Vilniui 650 metų. V., 1977. P. 106.

³³ CVIA. F. 604. Ap. 1. B. 6839. Lap. 3.

³⁴ MAB RS. F. 273. B. 322. Lap. 28.

³⁵ Ten pat. F. 41. B. 83. Lap. 20/2.

** Pavyzdžiui, Valkininkų pranciškonų vienuolyno bibliotekoje buvo 14 bažnyčios dignitarių ir mecenatų paveikslų. — CVIA F. 525. Ap. 1. B. 112. Lap. 38.

³⁶ CVIA. F. 634. Ap. 1. B. 3. Lap. 16/2; 22/2; Ten pat. F. 605. Ap. 8. B. 1447. Lap. 23/1.

³⁷ MAB RS. F. 273. B. 306. Lap. 7/1; Ten pat. F. 273. B. 308. Lap. 19/1.

*** Zr. 1, 2, 3 lentelės.

**** Radziszewski F. Wiadomosc historyczna... S. 112. Dubletų, perduodamų pijorų kolegijai, sąrašą žr.: MAB RS. F. 151. B. 1161.

***** Minėtosios Vyriausiosios seminarijos prie Vilniaus universiteto biblioteka 1825 m. turėjo 4 977 tomus. — MAB RS. F. 4. B. 24472; Diecezinės seminarijos (prie šv. Jurgio bažnyčios) biblioteka 1820 m. — 7 758 tomus, o 1828 m. — 7 698 tomus. — CVIA. F. 694. Ap. 1. B. 5777. Lap. 437/2; VUB RS. F. 57— B 53. B. 1. Lap. 98.

³⁸ Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje... P. 122.

³⁹ CVIA. F. 634. Ap. 1. B. 58. Lap. 67/2.

⁴⁰ Ten pat. F. 605. Ap. 8. B. 1447. Lap. 23—31.

⁴¹ Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje... P. 113.

***** Kaščiūose prieš 1820 m. tebuvo 100 tomų knygų rinkinėlis. — Zr. CVIA. F. 605. Ap. 7. B. 96. Lap. 7.

Iš misionierių bibliotekų didesnės buvo Lyskove (1816 m. — 1 063 tomai)⁴², Kraslave (1820 m. — 429 tomai, o 1835 m. — 521 tomas),⁴³ Smilovičiuose (1817 m. — 467 tomai)⁴⁴.

Ščiučino pijorų bibliotekoje, netgi perdavus apie 2 000 tomų Gardino ir Daugpilio gimnazijoms, 1855 m. buvo 2 774 tomai⁴⁵. Nemažas bibliotekas pijorai turėjo Raseiniuose (1820 m. — 1063 tomas)⁴⁶, Ukmergėje (1845 m. — 708 tomas)⁴⁷, Lydoje (apie 1840 m. — 800 tomų)⁴⁸. Nedidelė pijorų biblioteka buvo Panevėžyje (apie 1840 m. — 221 tomas)⁴⁹.

Vilniaus pijorų bibliotekos knygų fondas buvo pertvarkomas po jau minėtos 1828 m. M. Herburto vizitacijos, kai buvo katalogo sudarymas buvo pavestas kun. T. Korevai. 1830 m. knygos padalytos į 17 skyrių (prieš tai buvo 23)*. Perstatant knygas, labai sumažėjo „Ivairybių“ skyrius (iš 1 800 tomų liko 260), atsirado naujų, pavyzdžiui, „Matematikos“ ir „Astronomijos“. Pastarajame, taip pat „Istorijos“ skyriuose knygų buvo daugiausia (628 ir 447 tomai).

Vilniaus misionierių bibliotekos knygos 1804 m. buvo padalytos į 7 pagrindinius skyrius**. Pažymėtina, kad atskirai surašytos knygos užsienio (vokiečių ir prancūzų) kalbomis***. 1820 ir 1830 m. randame jau 12 skyrių, gausiausi — „Filosofijos, istorijos, literatūros“ ir „Teisės“ skyriai.

Vilniaus bazilijonų vienuolyno bibliotekos knygos dalijamos į 23 skyrius****. Be tradicinių, pažymėtini „Senienų-numizmatikos“, „Genealogijos-heraldikos“ ir „Bibliotekų katalogų“ skyriai, kurių nėra kitų vienuolynų bibliotekų kataloguose; gausiausias — „Filosofijos, matematikos, fizikos, medicinos“ skyrius (1 065 tomai).

Apskritai fondų organizavimas buvo įvairus, ypač „naujų mokslų“ knygų klasifikavimas; civilinė teisė, pasaulietinė istorija pamažu atskiriama nuo bažnytinės; atsiranda nauji skyriai: „Okis“, „Vadovėliai“, „Geografija“.

Fondų dinamiką lėmė tiek knygų perkėlimas iš vieno skyriaus į kitą, tiek naujų rinkinių įsigijimas. Vilniaus misionieriai 1820—1830 m. pirkę 924 tomus, daugumą jų sudarė vadovėliai mokslo veikalai.⁵⁰ Vilniaus pi-

924 tomus; daugumą jų sudarė vadovėliai, mokslo veikalai⁵⁰. Vilniaus pi-

⁴² MAB RS. F. 273. B. 308. Lap. 14. Plg. buvusioje misionierių bibliotekoje saugomų knygų sąrašą (1871 tomas), sudarytą 1869 m. — VUB RS. F. 3. B. 164.

⁴³ MAB RS. F. 273. B. 306. Lap. 7—12; Brežgo B. Latgalas pagotne. Daugavpilis, 1943. P. 35.

⁴⁴ MAB RS. F. 273. B. 312. Lap. 16—21.

⁴⁵ VUB RS. F. 3. B. 154. Lap. 24. Radziszewski F. Wiadomość historyczna... S. 80.

⁴⁶ CVIA. F. 669. Ap. 2. B. 224. Lap. 6. Plg.: Valančius M. Zemačių vyskupystė

⁴⁷ CVIA. F. 669. Ap. 2. B. 224. Lap. 6. Plg.: Valančius M. Zemačių vyskupystė... P. 311 (prieš 1848 m. 1713 tomų). Radziszewski F. Wiadomosc historyczna... S. 72 (1861 m. 2304 tomai).

⁴⁸ CVIA. F. 604. Ap. 9. B. 119. Lap. 30. Plg.: MAB RS. F. 18. B. 187. Lap. 14/2.

⁴⁹ Ten pat. F. 18. B. 187. Lap. 18/1.

⁵⁰ Ten pat. F. 18. B. 187. Lap. 17/1. Plg.: Maksimaitienė O. Panevėžio pijorų mokykla ... P. 142.

* Zr. 1 lentelę.

** Zr. 2 lentelę.

*** Amžiaus pradžioje tai dar praktikavo ir kiti, pavyzdžiui, tri itorių vienuoliai.

**** Zr. 3 lentelę.

⁵⁰ CVIA. F. 694. Ap. 1. B. 3777. Lap. 131—134.

jų bibliotekos fondai 1804—1820 m. padidėjo tik 119 tomų (daugiausia „Ekonomikos“ skyrius — 90 tomų). Knygos buvo nurašomos, ypač po 1812 m. suirutės. Be to, 1830 m. pasikeitė klasifikavimo sistema, todėl sudėtinga nustatyti įsigytų knygų kiekį ir tematiką: „Filosofijos“ skyriuje knygų padaugėjo nuo 98 iki 268, „Teologijos“ — tik 20. Fondų dinamiką lėmė ir tarpbibliotekiniai mainai: prieš 1830 m. Vilniaus pijorai išsiuntė į Dombrovių kolegiją 232 tomus⁵¹, bet 1835 m. prie jų spaustuvės buvęs knygynas perdavė bibliotekai 500 tomų⁵².

Vilniaus bazilijonų bibliotekoje knygų nemažėjo visuose skyriuose, išskyrus „Katalogų“ (-3 t.) ir „Vadovėlių“ (-122). 1833 m., siaučiant cholera, vienuolyne buvo įkurdintas lazaretas. Tuo metu dingo nemažai knygų. Tai susiję ir su prasidėjusiu unitų knygų kolekcionavimu (skyriuje „Libri liturgici“ knygų sumažėjo nuo 124 iki 56 tomų).

Bibliotekų kompleksavimą lėmė ir jų finansavimas. Vilniaus pijorų vienuolynas knygoms įsigyti 1828 m. skyrė 50 sidabro rublių⁵³. Iš vienuolyno lėšų nupirktos knygos buvo griežtai atskirtos nuo asmeninių vienuolių knygų rinkinių. Šia prasme būdingas konfliktas tarp Trakų bazilijonų vienuolyno abato B. Lenartavičiaus ir Vilniaus bazilijonų vienuolyno vyresnybės dėl Biblijos*. Abatui nepavyko įrodyti, kad Biblija yra jo nuosavybė, nes ji buvo įtraukta į bibliotekos katalogą ir piršta už vienuolyno pinigų⁵⁴.

Neturint misionierių ir pijorų bibliotekų katalogų, jas apibūdinti galima tik iš fragmentiškų šaltinių**. Pavyzdžiui, iš Lužkų pijorų vienuolyno 1841 m. paimta ir atiduota viešajai bibliotekai daugiausia XVIII—XIX a. pradžios istorinė politinė (217 t.)⁵⁵ bei religinė (473 t.)⁵⁶ literatūra lenkų kalba.

Vizitatorius M. Herburtas Vilniaus pijorų biblioteką apibūdino kaip „turinčią daug retų ypatingos vertės leidinių, taip pat beveik visus Bažnyčios tėvų raštus lotynų ir graikų kalbomis“⁵⁷. Pijorų bibliotekos, kuriamos daugiausia XVIII a., buvo aprūpintos ir XVII a. matematikos bei astronomijos leidiniais⁵⁸, turėjo inkunabulų⁵⁹.

⁵¹ CVIA. F. 694. Ap. 1. B. 3777. Lap. 425/2.

⁵² MAB RS. F. 151. B. 4366. Lap. 1—2.

⁵³ CVIA. F. 604. Ap. 1. B. 6839. Lap. 3. Plg.: MAB RS. F. 43. B. 2450. Lap. 3/2.

Tokia pati suma (50 rb) buvo skiriama ir Vilniaus diecezinės seminarijos bibliotekai naujoms knygoms įsigyti. Didesnė — 4000 zlotų per metus — fundacija buvo skirta kaip ant mielių augančiai Vyriausiosios seminarijos bibliotekai. — Lelewl J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. ... S. 158.

* Biblia Sacra Hebraicae Chaldaicae, Graecae et Latinae Arii Montani. T. 1—6. Antverpiae, 1672 (bazilijonų bibliotekos šifras pagal katalogą A1—A6).

⁵⁴ MAB RS. F. 41. B. 220. Lap. 395.

** Knygų sąrašai, sudaryti uždarius vienuolynus, ir įsigytų knygų sąrašai.

⁵⁵ MAB RS. F. 22. B. 29. — Sąrašą peržiūrint, dvi knygas išimtos ir perduotos cenzūros komitetui. Tuo metu atsiranda ir „politiškai žalingų“ knygų kategorija.

⁵⁶ VUB RS. F. 3. B. 165. Lap. 110—123.

⁵⁷ MAB RS. F. 43. B. 24501.

⁵⁸ Matulaitytė S. Matematikos ir astronomijos XVII a. leidiniai Vilniaus universiteto bibliotekoje // Knygotyra. T. 14(21). 1986. P. 49, išnaša 30; P. 50, išnaša 42.

⁵⁹ Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai P. 447, inkunabulas Nr. 111.

Panašios tematikos knygos buvo atrinktos į viešąją biblioteką iš Sml-
lovičių misionierių vienuolyno: religinės literatūros — 788 tomai, pasau-
lietinės, daugiausia istorinės. — 24 tomai⁶⁰, 1828—1830 m. Vilniaus mi-
sionieriai pirko jau minėto Arijaus Montano „Naujojo Testamento“ 2 eg-
zempliorius graikų ir lotynų kalbomis, o daugiausia knygų įsigijo pran-
cūzų kalba „Filosofijos ir literatūros“ bei „Istorijos“ skyriams, pavyz-
džiui, 50 egzempliorių „Biblioteque des sciences et des beaux arts“⁶¹.

Vilniaus bazilijonų vienuolyno bibliotekos katalogas⁶² padeda apibū-
dinti biblioteką kiek plačiau. Biblioteka išsiskyrė disertacijų (filosofijos —
50 tomų, istorijos — 30 tomų), asketinės literatūros, ypač vokiečių kalba,
(150 tomų) rinkiniais. Pažymėtina gausi literatūra vokiečių kalba; ji vy-
ravo ir skyriuje „Chronologija ir istorija“ (203 tomai). Bibliotekoje dau-
giausia knygų buvo lotynų bei lenkų kalbomis, iš liturginių išsiskiria
knygos bažnytine slavų kalba (kirilica).

Jau minėtame „Katalogų“ skyriuje buvo „Catalogus librorum in Bib-
liothea Bodleiana, 1678“, „Systema Bibliothecae collegii Parisensis Soc.
Jesu. Parisiis, 1678“ ir kt.

Iš retenybių biblioteka turėjo Lietuvos bibliografų neužregistruotą
inkunabulą „S. Clementi Epistola ad Corinthios. Basilæae, 1472“⁶³, taip
pat 1588 m. Lietuvos Statutą⁶⁴.

Knygų lietuvių kalba aptinkama kitose bibliotekose: Barūnų bazili-
jonų „Ewangelie Polskie i Litewskie... Wilno, 1674“, „Letuwiszkas Ewan-
gelias niedielos... Wilno, 1806“⁶⁵ (šią knygą turėjo ir Lyskovo misionie-
rių biblioteka); Sirvydo trikalbis žodynas buvo Ščiučino vienuolyne.

Didžiuliai knygų, tarp jų lietuviškų, fondai susikaupė šalia vienuoly-
nų spaustuvų esančiuose sandėliuose knygynuose. Vilniaus bazilijonų
spaustuvės knygynė 1807 m. buvo apie 3 000 egz. knygų lietuvių kalba,
tarp jų 1 000 egz. 1828 m. leidimo „Elementorius“; nuo 1828 iki 1837 m.
„Altoriaus duchauno“ realizuota 5 374 egzemplioriai^{66*}. Tarp knygų, per-
duotų iš pajorų knygyno jų bibliotekai, minimi ir 3 egzemplioriai „Moks-
to-skaitima rasza...“⁶⁷.

Vienuolynai ir jų bibliotekos visais laikais nemažos paramos sulauk-
davo iš globėjų, mecenatų. XIX a. mecenavimo tendencija blėsta, paste-
bimi atvirktiniai procesai — vienuolynų bibliotekų knygų „parceliavimas“
ir kolekcionavimas. Aistringi bibliofilai ar bibliomanai surasdavo
tūkstančius būdų, kaip išvilioti jiems rūpiną knygą. Domejimąsi vienuo-

⁶⁰ VUB RS. F. 3. B. 165. Lap. 2—20; MAB RS. F. 22. B. 29. Lap. 1—2.

⁶¹ CVIA F. 694. Ap. 1. B. 3777. Lap. 131—132.

⁶² MAB RS. F. 9. 3511. — Katalogas yra be titulinio lapo, identifikuotas pagal vienuolyno inventorinį aprašą. Sudarytas apie 1823 m. Knygos skirstomos pagal temas, formatą ir laikymo vietą (dalykinis-topografinis pobūdis); knygų aprašas išsamus.

⁶³ Ten pat. Lap. 8/1 — skyriuje „Patres ecclesiae“, ⁶⁴ 80, Nr. 2, šifras A. 237.

⁶⁴ Ten pat. Lap. 65/1 — skyriuje „Ius Canonicum, Civile, et Publicum“.

⁶⁵ CVIA. F. 605. Ap. 8. B. 1345. Lap. 119/2.

⁶⁶ MAB RS. F. 41. B. 83. Lap. 82; Ten pat. B. 220. Lap. 376.

* 1845 m. iš knygų, perduodamų aukcione, stačiatikių arkivyskupo Josifo palie-
pimū buvo paimtos ir perduotos Katedros bibliotekai knygos „lietuvių ir žemaičių“
kalba; likusias kaip makulatūrą įsigijo Vilniaus žydas Punkinas.

⁶⁷ MAB RS. F. 151. B. 1366. Lap. 2.

lynų bibliotekomis skatino ir istorinių šaltinių paieškos. Tarp aistringų bibliofilų minimi Vilniaus universiteto dėstytojas slavistas M. Bobrovskis, savo biblioteką 1824 m. užrašęs Vyriausiajai seminarijai⁶⁸ (ji itin domino bazilijonų vienuolynuose sukaupta rankraštinė medžiaga ir knygos bažnytinei slavų kalba); pijoras A. Mošinskis, kurio knygų rinkinys; anot J. Bielinskio, absorbavęs visa, kas buvo geriausia pijorų vienuolynų bibliotekose, buvo parduotas aukcione už 5000 rb⁶⁹; paskutinis misionierių (diecezinės) spaustuovės prefektas kun. Erdmanas, perėmęs dalį uždaryto Vilniaus misionierių vienuolyno bibliotekos; vienuolynų vizitatorius M. Herburtas⁷⁰, rašydamas Lietuvos Bažnyčios istoriją ir versdamas Vilniaus kapitulos aktus, negalėjęs apsieiti be gerai sukomplektuotos asmeninės bibliotekos.

Vienuolynų bibliotekos dėl savo uždaramo visais laikais buvo šiočia tokia mįslė pasauliečiams. Pavyzdžiui, J. Lelevelis, aplankęs Gardino dominikonų vienuolyno biblioteką, sakė jos (organizacijos) nesupratęs ir nesusidaręs apie šią puikią biblioteką „jokios nuomonės“⁷¹. Istoriniai šaltiniai ir nemažas laiko tarpas, skiriantis mus nuo tyrinėjamos epochos, atrodytų, leidžia šį fenomeną vertinti objektyviau. Tačiau lieka neiškūs Vilniaus misionierių bei pijorų bibliotekų likimas (bazilijonų buvo įtraukta į stačatikių seminarijos biblioteką) bei jų katalogų saugojimo vieta. Ir vis dėlto net remiantis preliminariais duomenimis galima tvirtinti jas buvus vienomis iš didžiausių ir geriausiai komplektuojamų XIX a. pirmosios pusės vienuolynų bibliotekų. Netiesiogiai (per švietimo institucijas) jos tenkino ir platesnės krašto visuomenės intelektualinius poreikius. Kokiu mastu šios bibliotekos buvo įsitraukusios į to meto socialinės ir kultūrinės komunikacijos sistemą, parodys tolesni tyrinėjimai.

Turėdamas savo fonduose nemažai senųjų spaudinių, šios bibliotekos atliko ir knygos, kaip kultūros reiškinių, konservavimo funkciją. Maždaug iki XIX a. ketvirtojo dešimtmečio tie knygų rinkiniai, suformuoti iš pačios įvairiausios, daugiausia XVII—XVIII a. įvairiakalbės literatūros, skirtingai nuo daugelio Vakarų Europos kraštų, išliko beveik nepalieti ir taip pat dar laukia savo tyrinėtojo.

Vilniaus universiteto
Bibliotekininkystės katedra

[teikta 1993 m. sausio mėn.

⁶⁸ Lelevel J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. S. 158.

⁶⁹ MAB RS. F. 82. B. 861. Lap. 10/2.

⁷⁰ Radziszewski F. Wiadomość historyczna ... S. 115. M. Herburtu pastangomis Vyriausios seminarijos biblioteka, be bibliografinių retenybų, įsigijo naujausią seminarijoje dėstomų dalykų literatūrą. — Lelevel J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. — S. 158.

⁷¹ Lelevel J. Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. S. 151.

I lentelė*. Vilniaus pijorų vienuolyno biblioteka

Eil. Nr.	1804 m.	Tomų sk.	Eil. Nr.	1820 m.	Tomų sk.	Eil. Nr.	1830 m.	Tomų sk.
	Skyrius (fakulteto pavadinimas)			Skyrius			Skyrius	
1.	Biblijos, biblistika	60	1.	Tas pats	60	1.	Biblijos, Bažnyčios tėvai ir homilijos	326
2.	Bažnyčios tėvai, įvairių autorių homilijos	190	2.	„—“	190	2.	Teologija	385
3.	Teologija (įvairiomis kalbomis)	353	3.	„—“	365	3.	Pamokslai	119
4.	Katechetika	44	4.	„—“	48	4.	Katechetika	365
5.	Diplomatika	40	5.	„—“	40	5.	Bažnyčios ir pasaulietinė istorija	447
6.	Teisės mokslas	109	6.	„—“	116	6.	Filosofija	268
7.	Pamokslai	157	7.	„—“	160	7.	Fizika ir gamtotyra	243
8.	Zodynai	97	8.	„—“	100	8.	Matematika ir astronomija	628
9.	Geografija	40	9.	„—“	50	9.	Logika ir metafizika	132
10.	Bažnyčios ir pasaulietinė istorija	401	10.	„—“	404	10.	Politika	99
11.	Matematika	88	11.	„—“	130	11.	Diplomatika	100
12.	Poezija	105	12.	„—“	120	12.	Zodynai	124
13.	Retorika	148	13.	„—“	160	13.	Retorika	370
14.	Filosofija	90	14.	„—“	98	14.	Poezija	148
15.	Fizika	79	15.	„—“	120	15.	Geografija	64
16.	Logika	18	16.	„—“	24	16.	Medicina	64
17.	Politika	120	17.	„—“	120	17.	Įvairenybės	260
18.	Zemės ūkis	30	18.	„—“	120	18.	Naujos knygos (įvairios tematikos)	150
19.	Medicina	21	19.	„—“	21	19.	Perduota Dombrovičių vienuolynui	232
20.	Heraldika	7	20.	„—“	7			
21.	Gramatika	3	21.	„—“	18			
22.	Įvairenybės	1800	22.	„—“	1800			
23.	Bažnytinės knygos	14	23.	Minerologija	8			
			24.	Zoologija ir botanika	6			
	Iš viso:	4014		Iš viso:	4285		Iš viso:	4524

* Lentelė sudaryta remiantis: CVIA. F. 694. Ap. 1. B. 3670. Lap. 349; Ten pat. F.694. Ap. 1. B. 3777. Lap. 425/2; MAB RS. F. 18. B. 184. Lap. 12/2; Vizitaciniai vienuolynų aprašymai ir statistinės žinios, pateiktos E. Tiškevičiui, — žr. 13 išnaša.

2 lentelė*. Vilniaus misionierių vienuolyno biblioteka

Eil. Nr.	1804 m.		Eil. Nr.	1820/1830 m.	
	Skyriaus pavadinimas			Skyriaus pavadinimas	
		Tomų sk.			Tomų sk.
1. Biblijos:			1. Sventasis raštas		84
Lotynų kalba		42	2. Šventojo rašto aiškintojai		237
Hebrajų kalba		1	3. Dogmatinė teologija		313
Lenkų kalba (Naujasis testamentas)		32	4. Moralinė teologija		274
Vokiečių kalba		6	5. Kanoninė teisė		253
Bažnyčios tėvai, Biblijos aiškintojai		162	6. Filosofija, literatūra		1502
2. Kanoniniai bulių rinkiniai		19	7. Bažnytinė ir pasaulietinė istorija		1644
Kanoninė literatūra lotynų k.		264	8. Piñietinė teisė		302
Lenkų teisė		104	9. Įvairios tematikos rankraščiai		138
Bažnyčios istorija		284	10. Vadovėliai		235
Lenkijos istorija		260	11. Pamokslai		619
Įvairios tematikos		58	12. Dvasiniai klausimai		838
3. Praktinė teologija		120	Iš viso:		6297**
Įvairių teologų veikalai		423			
4. Pamokslai:			1820—1828 m. nupirkti įvairios tematikos veikalai		481
Lotynų k.		186	Po paskutinės 1828 m. vizitacijos nupirkta:		
Lenkų senieji		158	1. Šventojo rašto aiškintojai		45
Lenkų naujieji		160	2. Bažnyčios tėvai		13
Katekizmai lenkų kalba		88	3. Teologija		46
5. Moralinė teologija lenkų k.		364	4. Kanoninė teisė		13
Moralinė teologija lotynų k.		702	5. Filosofija ir literatūra		131
6. Filosofija		453	6. Bažnyčios ir pasaulietinė istorija		107
7. Įvairi literatūra vokiečių k.		142	7. Katechetika, pamokslai ir kt.		87
Istorija prancūzų k.		34	Iš viso:		442
Pamokslai prancūzų k.		68			
Iš viso:		4120	Iš viso:		7210***

* Lentelė sudaryta remiantis vizitaciniais vienuolynų aprašymais ir statistinėmi ži iomis, pateiktomis E Tiškevičiui, — žr. 1 lentelės paaiškinimą.

** Knygų skaičius be rankraščių 1820 metais.

*** Knygų skaičius 1830 metais.

3 lentelė*. Vilniaus bazilijonų vienuolyno biblioteka

Eil. Nr.	Skyrių pavadinimai	1823 m. katalogas	1823 m. inventorius		1837 m. inventorius	
		Tomų skaičius	Pavadi- nimų skaičius	Tomų skaičius	Pavadi- nimų skaičius	Tomų skaičius
1.	Sventasis raštas	123	93	122	78	102
2.	Bažnyčios susirinkimai	51	29	52	29	52
3.	Bažnyčios tėvai	71	44	71	38	62
4.	Sventojo rašto aiškintojai	89	69	87	63	81
5.	Liturginės knygos	124	60	62	51	56
6.	Teologija	713	322	660	317	704
7.	Poleminė literatūra	231	212	229	210	227
8.	Saltiniai	218	171	211	167	213
9.	Asketika	610	559	607	545	591
10.	Chronologija ir istorija	916	714	900	704	883
11.	Pilietinė ir kanoninė teisė	468	406	487	404	476
12.	Bažnyčios istorija	339	152	241	147	235
13.	Literatūros istorija ir kritika	225	155	221	150	216
14.	Geografija	313	73	86	216	226
15.	Politika	250	223	249	**	***
16.	Senienos ir numizmatika	184	125	128	122	125
17.	Genealogija ir heraldika	25	23	24	22	22
18.	Bibliotekų katalogai	27	29	30	29	30
19.	Filosofija, fizika, matema- tika ir medicina	1084	706	1090	694	1065
20.	Retorika, poezija ir meno knygos	874	672	845	664	814
21.	Gramatika	67	59	63	54	58
22.	Mokslo ir kalbų žodynai	156	102	155	92	141
	Knygų, naudojamų kasdieniam vienuolyno jaunuomenės mokymuisi Vilniaus universitete, sąrašas		63	74	64	206
	Iš viso:	7133		6694		6123

* Lentelė sudaryta remiantis bibliotekos katalogu ir vizitacijų metu sudarytai inventoriais — MAB RS. F. 41. B. 83; Ten pat. B. 220; Ten pat. F. 9. 3511.

** Nėra duomenų.

*** Nėra duomenų.

ARVYDAS PACEVICIUS
THE BOOKS COLLECTIONS OF THE BASILIANS,
THE PIARISTS AND THE MISSIONARIES
CLOISTERS IN LITHUANIA IN 1800—1839:
THE ATTEMPT OF HISTORICAL
RECONSTRUCTION

S u m m a r y

In the former territory of the Great Duchy of Lithuania, which was incorporated into the Russian Empire in 1795, the Catholic and Unit (the Basilians) cloisters had numerous and valuable book collections. Such issues as the organization and functioning of the libraries, the structure of the funds, even the number of books were not studied enough yet.

The analysis of inventories and catalogues of the cloisters libraries confirms the supposition that the quantity and character of books collections depended on different internal (the regulations of monastic orders, the character of institutions) and external (the programs of fundators, the book market, the politics of the tsarist regime) circumstances.

The largest monastic libraries were concentrated in Vilnius. The historical sources testify, that there were 4120 vol. of books in the library of the Missionaries in Vilnius in 1804 (and 7210 vol. in 1830), 4014 vol. in the library of the Piarists in 1804 (4524 vol in 1830), 6694 vol. in the library of the Basilians in 1823 (6123 vol. in 1837).

The arrangement of the libraries funds was various especially in field of classification of books. Gradually the civil law and history were separated from canon law and Church history, new sections, such as „Mathematics and Astronomy“, „Geography“, „Economy“ appeared. The cloisters intended some fixed sums of money for purchase of new books, about 50 silver roubles a year for this aim.

The catalogue of the Basilian library in Vilnius exposes the large number of books in German (especially in sections of „Ascetica“, „History“) also in French (the majority of books were in Latin and Polish). The incunabula which is not recorded in the national bibliography was in this library too. In 1837 bookstore of the Basilians printing-house in Vilnius had a numerous collection of the Lithuanian books (about 3000 vol.), which were printed there.

When the monastic libraries (since 1832) were gradually liquidated, the large number of books got into the private collections of M. Herbert, A. Moszynski, Erdmann.

Even the preliminary information allows us to conclude, that the libraries of the Basilians, the Piarists and the Missionaries were among the largest and the best completed monastic libraries in the first half of the 19th century. Through the educational institutions they also satisfied the intellectual needs of the society.